

Færøsk-dansk¹

Av Hjalmar P. Petersen

Færøsk-dansk er den specielle variant af dansk, som færinger bruger. Det er deres første andetsprog, og færinger er asymmetrisk tosprogede. I denne artikel undersøges det, som karakteriserer færøsk-dansk. Der bliver også drøftet, om der er restriktioner på, hvad der kan transfereres fra færøsk til dansk og hvordan. Data bygger på FADAC databasen i Hamborg, som indeholder færøske såvel som færøsk-danske data.

1 Indledning

Dansk på Færøerne er ikke det samme som dansk i Danmark, hvilket jeg skal vise i denne artikel, som bygger på materiale fra FADAC databasen i Hamborg. Mere om databasen senere.

Idet der er forskel på dansk i Danmark og dansk på Færøerne, bruger jeg benævnelsen færøsk-dansk, forkortet fær-dan. Dette er delvis en oversættelse af det engelske Faro-Danish, en term, der er blevet brugt af bl.a. Petersen & Kühl (2009), og f.eks. Petersen (2010). En anden term, som er blevet brugt, hvor Dano-Norwegian var model, er Dano-Faroese (Petersen 2008), men da vi taler om færøsk præget dansk, er termen færøsk-dansk eller færøsk-dansk mere rammende.

I færøsk-dansk har man transferens fra færøsk på alle sprogets planer, og det, som karakteriserer færøsk-dansk er: (1a) kodeskift inde i sætninger (enkelte ord), (1b) kodeskift inde i sætninger (øer); (2) engangslån; (3) konvergens, som også omfatter færøske genus strategier og (5) blandede sammensatte ord (Petersen 2008, 2010). Desuden finder man eksempler på (6) kodeskift mellem sætninger.

Jeg skal vise eksempler på punkt 1-5 senere i artiklen, hvor jeg også viser, hvor mange typer (en. types) og forekomster (en. tokens), der forekommer i FADAC databasen henholdsvis hos den yngste og den ældste generation. En type er, når et færøsk ord som f.eks. *skip* 'skib' forekommer i

fær-dan. Og hvis der er flere forekomster af *skip*, taler vi om X forekomster af denne type. Jeg behandler ikke punkt (6), da det, ifølge nogle forskere, ikke er 'klassisk kodeskift', som er et skift mellem Sprog 1 og Sprog 2 (herafter S1 og S2) i samme sætning (Myers-Scotton 2006: 241).

I den foreliggende artikel vil jeg vise træk, som er karakteristiske for færøsk-dansk, samt give en oversigt over 4-M modellen og 'the Abstract Level model', se f.eks. Myers-Scotton (2002, 2006) og Myers-Scotton & Jake (2000). Grunden til at jeg nævner disse modeller er, at forfatterne går ud fra, at disse to modeller kan forudsige, hvad der kan forekomme af kodeskift fra S1 og S2 hos den tosprogede, og hvilke sproglag, der kan kombineres, når den tosprogede konvergerer sine to sprog. Jeg nævner også van Coetsems (2000) terminologi og det skel han sætter imellem Recipient Language Agentivity og Source Language Agentivity. Grunden er, at van Coetsem (2000) kommer ind på, hvad bliver transfereret hos den (a)symmetrisk tosprogede. Dette bliver nævnt i sektion 5 *4-M modellen og den aktuelle situation*.

Jeg vil ikke beskæftige mig med den generelle tosprogede situation på Færøerne. Den interesserede læser henvises til Petersen (2010), hvor en udførligere redegørelse findes. Dog skal man vide, at færøsk er det dominante sprog på Færøerne. Sprogdominans skal da forstås som hos Weinreich (1953: 75), hvor der siges, at 'the dominant language is the language the speaker has the greater proficiency in'.

Jeg mener, at dette dominansforhold bl.a. afspejles i, at sprogbrugerne kender forskellige stillag og dialekter i deres dominante sprog. Sprogdominans ses også, da folk tæller, idet de typisk bruger det dominante sprog.

Færøsk-dansk er resultatet af child L2 indlæring. Jeg kan umuligt komme ind på diskussionerne om den kritiske periode, cL1, cL2 og L2 her, og det er heller ikke mit ærinde. Hvis man accepterer, at cL1 (child L1) er imellem 0-3 år, cL2 er imellem 3-4 til puberteten, og puberteten som et cut-off punkt for mere eller mindre 'perfekt' indlæring af et andetsprog (Klein 1986), så er færøsk-dansk, som sagt, resultatet af cL2. Færøske børn lærer i dag dansk i skolen fra 10-11 års alderen, og færingerne bruger dansk som deres S2 resten af deres liv, stort set. Læg også mærke til, at børn hører en hel del dansk før den tid, idet de typisk har dansk tale (og tekst) på børneprogrammer i TV og computerspil. Hvornår de begynder at forstå og tale dansk, er et emne, som bør udforskes nærmere¹. Hvad angår domæne, så bruges dansk mest som læsesprog på Færøerne, og det drejer sig om en masse dansk læsestof. Alt fra skolebøger til ugeblade og f.eks. brugsanvis-

ninger. Her bruges dansk, idet det ikke betaler sig at oversætte alt dette materiale til færøsk. Det er ikke sådan, at færingerne taler færøsk-dansk til hinanden. De bruger deres talesprogs-variant af dansk mest, når de er i Danmark. Igen henvises der til Petersen (2010) for en udførligere redegørelse.

Foruden at bruge termerne typer og forekomster, som er forklaret ovenfor, bruger jeg termerne rammesprog og gæstesprog. Dette svarer til det, som Myers-Scotton (2002, 2006) kalder ‘the Matrix Language’/the Frame Language’ og ‘the Embedded Language’/the Guest Language’. Når vi taler om færøsk-dansk, er dansk rammesproget, hvilket ganske enkelt betyder, at færingerne stort set bruger danske grammatiske regler, når de taler færøsk-dansk. Gæstesproget, færøsk, er dog hele tiden ‘tændt’ og aktivt i baggrunden. Det medfører, at vi finder trækkene fra (1) til (5) overført, fra tid til anden, fra gæstesproget til rammesproget. Det er ikke sådan, at alting automatisk kan overføres mellem sprogene hos den tosproglige. Der er restriktioner på, hvad der kan optræde som kodeskift, og det skal jeg sige mere om i sektion 3, *Teoretiske termer*.

Artiklen er opbygget som følger: Først skal jeg sige lidt om data og metode. Dette følges af en lille sektion om teori, og siden præsenteres data, hvorefter der følger en kort diskussion af 4-M modellen og van Coetsems (2000) model. Derefter er der en konklusion. Data er præsenteret med eksempler på kodeskift, engangslån, konvergenser (som også omfatter genusstrategier) og blandede sammensatte ord.

2 Data og metode

Data bygger på FADAC databasen i Hamborg. Denne omfatter færøske såvel som færøsk-danske optagelser. Optagelserne er lavet med en MP3 spiller, og de omfatter tre generationer. Den yngste generation er mellem 16-21. Den midterste mellem 40 og 50, og den ældste generation er fra 70 og opefter. Informanterne er af begge køn, og de kommer fra forskellige områder på Færøerne. Hvad angår social baggrund, så har vi ikke lagt nogen speciel vægt på den. De ældste informanter har typisk en syv årig skoleuddannelse. Kvinderne har været hjemmegående, og mændene har været til søs. Den yngste generation går stadig i skole, enten i den sidste årgang i folkeskolen eller i gymnasier eller handelsskoler.

	Gammel	Midt	Ung
Mand	5	8	6
Kvinde	7	9	6

Tabel 1: De færøsk-danske optagelser, som er repræsenteret i FADAC i Hamborg.

Jeg har kun inkluderet materiale fra den ældste og den yngste generation i denne artikel, da vi stadig er i færd med at transskribere og bearbejde materialet fra den midterste generation. Dog skal jeg sige, efter at have lyttet til den midterste generation, at det generelle billede, og de punkter, som er sat op i første sektion, ikke ændres på nogen måde af den midterste generations sprogbrug.

De færøsk-danske interviews blev gennemført af danskere. De forstod ikke færøsk, så informanterne blev nødt til at snakke færøsk-dansk med dem. Dette var nu ikke noget problem, og vi fik generelt en masse gode optagelser.

Interviewene blev gennemført hjemme hos informanterne (de ældste) eller på skolerne (de yngste). Formen er uformelle interviews, hvor informanterne talte om forskellige emner, for eksempel børnelege, skole, bøger og film, hobby, konfirmation, Anden verdenskrig (den ældste generation) osv. Interviewene skulle vare mindst 30 minutter, og hvis informanterne var mere snaksomme, gerne længere, men 30 minutter er afskrevet i Praat og tagget EXMARaLDA (for mere om dette program, se: www.exmaralda.org).

Informanterne kommer fra forskellige dialektområder, nærmere betegnet: Vágur (vestfærøsk), Tórshavn (midtfærøsk), Eysturoy (østfærøsk), Norðuroyggjar (nordfærøsk) og Suðuroy (sydfærøsk).

3. Teoretiske termer

Ifølge Myers-Scotton & Jake (2000) er der restriktioner på, hvad der kan og ikke kan overføres fra gæstesproget til rammesproget i kodeskift. Dette indebærer, at vi ikke skal forvente, at et hvilket som helst færøsk morfem kan overføres til færøsk-dansk (og modsat, dvs. fra dansk til færøsk, men det er ikke aktuelt for denne artikel).

Grunden er, at nogle morfemer optræder tidligere i sprogproduktionen end andre. Disse kalder Myers-Scotton & Jake (2000) for henholdsvis *Content morphemes* = indholdsmorfemer og *Early system morphemes* = tidlige systemmorfemer. De er karakteriseret ved at være [+ conceptually activated] og [\pm thematic role assigner/receiver]. De kan komme fra S1 eller S2 i kodeskift, ifølge modellen, fordi de er aktiveret tidligt. Modsat de to nævnte, står de sene systemmorfemer (*Late system morphemes*). De sene morfemer er: *Bridge system morphemes* = bromorfemer og *Outsider system morphemes*, som jeg her skal forkorte OSM, (Myers-Scotton 2006: 268ff). De sene morfemer er karakteriseret ved at være [- conceptually activated] og [- thematic role assigner/receiver].

Grunden til opdelingen i tidlige og sene morfemer er følgende hypotese, som Myers-Scotton og Jake, kalder *the Differential Access Hypothesis*:

Relevant information in lemmas supporting surface-level morphemes does not all become salient at the same level of language production. Information supporting content morphemes and early system morphemes is salient in the mental lexicon, but information about late system morphemes does not become salient until the level of the formulator when larger constituents are assembled ... (Myers-Scotton 2006: 268).

De fire morfemtyper har lagt navn til *the 4-M model*. Indholdsmorfemerne kan være navneord, udsagnsord, tillægsord, biord og forholdsord. Hvorvidt tillægsordene er karakteriseret ved at være [+ thematic role assigner/receiver] er et omstridt spørgsmål blandt sprogforskere (Myers-Scotton 2002: 69). De kan i hvert fald styre kasus: *hann var henni ótrúgvur* = *han var hende utro*, hvor *ótrúgvur* styrer dativ (i færøsk).

Ifølge Myers-Scotton (2006) har sprogbrugeren direkte adgang til de lemmaer², som ligger til grund for indholdsmorfemerne, og deres indhold er synligt allerede i det mentale leksikon. De er [+ conceptually activated]. Indholdsmorfemerne peger på den anden type af morfemer, de tidlige systemmorfemer. D.e., de lemmaer, som ligger som grund for de tidlige morfemer er 'indirectly elected by their head content morphemes' (Myers-Scotton 2002:75). Disse tidlige systemmorfemer bliver aktive og synlige i det mentale leksikon, og de specificerer indholdsmorfemet, for eksempel 'flertal'. Myers-Scotton (2002, 2006) klassificerer for eksempel flertal, navnemåde, kendeord, udsagnsord + partikel og nutids- og datidstillægsform som tidlige morfemer. Modsat indholdsmorfemerne er de tidlige system-

morfemer karakteriseret ved [-thematic role assigner/receiver], men ligesom indholdsmorfemerne har de trækket [+ conceptually activated].³

Så er der de sene systemmorfemer, og der er to af slagsen: Bromorfemerne og OSM (outsider system morphemes). Et eksempel på et bromorfem er *of* i engelsk i *a book of John*. Dette morfem er et bromorfem, fordi 'it depends on the well-formedness conditions of a specific constituent in order for it to appear' (Myers-Scotton 2006: 269). Andre bromorfemer er *de* i fransk *beaucoup de gens* = (direkte oversat: mange af mennesker), og hvis vi ser på færøsk, så er *hjá* 'hos' i *hjá*-possessiv konstruktionerne et bromorfem. Denne konstruktion, som har erstattet genitiven, udtrykker ejerforhold i færøsk. Et eksempel på en *hjá*-konstruktion er: *bilurin hjá manninum* = (direkte oversat: bilen-nominativ hos manden-dativ 'mandens bil'.

OSM er afhængige af den information, som findes uden for de elementer, som de forekommer i. Som eksempler på OSM nævner Myers-Scotton (2002) tempus og 'agreement' (Myers-Scotton 2006: 269).⁴

Hvis dette stemmer, så forudsiger 4-M modellen følgende for vores data, når vi taler om kodeskift. Vi kan forvente at se f.eks. færøske navneord og flertalsformer i færøsk-dansk, da de første er indholdsmorfemer og de andre er tidlige morfemer. Begge aktiveres tidligt i sprogproduktionen, og de kan komme fra rammesproget (dansk) såvel som gæstesproget (færøsk). Modsat burde vi ikke kunne finde den færøske præposition *hjá* 'hos' i en possessiv konstruktion (*báden hjá manden* = 'mandens båd') i færøsk-dansk, da *hjá* 'hos' er et bromorfem. Vi burde heller ikke finde forekomster af færøske tempusmorfemer og 'agreement' morfemer i færøsk-dansk, da disse er OSM. Dvs., at f.eks. *flere skip* kan forekomme i færøsk-dansk, da *skip* er flertalsformen i færøsk af det, som svarer til dansk *skibe*, men vi bør ikke finde f.eks. *han hjálpaði*, da tempusmorfemet *-aði* er et OSM. Her er formen *-aði* færøsk, og derfor er den udelukket i kodeskift.

I fodnote 1 forekommer termen *the Abstract Level model*, og det er nødvendigt at sige lidt om den, da det har betydning for de konvergensdata, som vi skal kigge på.

Ifølge *the Abstract Level model*, så har ytringen tre abstrakte grammatiske plan, og disse består af '(1) lexical-conceptual structure, (2) predicate-argument structure, and (3) morphological realization patterns' (Myers-Scotton 2002: 19).

Hypotesen er, at sprogbrugeren kan spalte disse tre lag og genforbinde dem, således at f.eks. (2) kommer fra gæstesproget, mens (3) kommer fra rammesproget. Vi bør kunne finde noget som: *jeg har prøvet at arbejdet* i

færøsk-dansk, hvor supinumformen *arbejdet* på det abstrakte plan er færøsk, mens den morfologiske realisering er dansk. Om dette overhovedet bekræftes af data, skal vi se nærmere på i afsnittet om konvergens.

4. Data

Data bliver præsenteret i følgende rækkefølge: (4.1) kodeskift, (4.2) engangslån, (4.3) konvergens og genusstrategier, og (4.4.) blandede sammensatte ord.

4.1. Kodeskift

Jeg nævner fra tid til anden trækkene [\pm hjemliggjort] og [\pm hjemlig], som er en oversættelse af [\pm nativized] og [\pm native]. Disse træk bruger jeg til at skelne imellem regulære lån, kodeskift og engangslån.

Det, som sker, er følgende, og her skal vi begynde med lån til færøsk. Den færøske sprogbruger låner bl.a. ord, f.eks. *blive*, fra dansk, og dette går typisk efter færøsk bøjning: *blíva*. Låneordene tilpasses færøsk, og bliver en del af det færøske ordforråd med trækket [+ hjemligt]. Det samme sker i dansk, hvor *blive* er lånt fra plattysk, men er fuldkommen tilpasset dansk. Jeg vil ikke gå ind på kodeskift i færøsk her, men vil dog nævne, at disse er uhyre sjældne. Når de forekommer, er det mest som sidekommentarer, som: *og nú er hatta liðugt. Sikken en lettelse* ‘og nu er det færdigt. Sikken...’

I færøsk-dansk finder man kodeskift. Dette skal forstås således, at den tosprogede bruger et færøsk ord eller en færøsk sprog-ø i færøsk-dansk. Disse kodeskift har en udpræget færøsk udtale. Et kodeskiftet færøsk ord i færøsk-dansk har trækket [- hjemliggjort] i rammesproget. Det ses i sætning (1.1) nedenfor, hvor *forsetti* er færøsk. Kodeskiftet i (1.1) står i skarp kontrast til engangslåne (nonce borrowings), f.eks. *knetter* ‘stor bolle af fiskefars med lammetælle’ (Hansen, 2010), som ser ud som et genuint dansk ord. Set med danske øjne kan det aldrig blive del af dansk og få trækket [+ hjemlig]. Rammesprogets engangslån har trækket [+ hjemliggjort]. Med [+ hjemliggjort] menes, at engangslånet er tilpasset reglerne i syddansk, men da det kun bliver brugt denne ene gang (el. måske nogle få gange), så får det ikke den samme status som et låneord som *blive* og mange andre (hvad enten de kommer fra græsk, plattysk eller engelsk).

Lån, kodeskift og engangslån er således forskellige, alt efter, om de optræder i færøsk eller færøsk-dansk og hvilken status de får. Det er ikke sådan, at kodeskift kun omfatter flere end et ord, og at kodeskift med enkelte ord og engangslån er det samme, som hævdet af Poplack & Meehan (1995). Det, som har betydning, er hvilken status de får i modtagersproget. Dvs. lån = [+ hjemlig], kodeskift [-hjemliggjort], engangslån [+ hjemliggjort].

Eksemplet i (1.1c) er en sprog-ø, og disse er typisk: (1) ‘phrases within the bilingual clause; (2) their words show structural dependency relationship that make them well-formed in the Embedded Language, and (3) they are often collocations’, (Myers-Scotton 2006: 261). Dette stemmer overens med det, som jeg har fundet i færøsk-dansk, se Petersen (2010: 197ff) for detaljer.

Grunden til de kodeskift, som findes i de færøsk-danske data er hovedsaglig behov og homofoni, se nedenfor, hvor (1.1a) er et eksempel på homofoni, (1.1b) og (1.1c) er eksempler på, hvordan behov har forårsaget et kodeskift. Med homofoni menes, at ordene i dansk og færøsk lyder (næsten) ens; de er homofone diamorfer, og den tosprogede lægger simpelt hen ikke mærke til, at han/hun har brugt et færøsk ord i sit færøsk-danske. Eksemplet (1.1b) illustrerer, hvad jeg mener med behov. Et *bryst* med udtalen /brist/ (der er ikke tale om dansk *bryst*) er en del af den færøske nationaldragt. Ordet findes ikke i dansk, og derfor skifter sprogbrugeren over til færøsk i (1.1b).

Færøsk-dansk:

- (1.1) a. Da jeg blev gift, så holdt vi op, men hun **forsetti** alene.
- b. ...og så er det et **bryst** /brist/.
- c. Alså her fra Sandavåg og helt nord i, **norð til Vestmanna**, den anden side, altså.

De kodeskift, som forekommer i mit materiale, er ikke betinget af nogen social klasse, således at de talende vil udelukke andre fra en ind-gruppe, og der er heller ingen forskel imellem kønnene eller generationerne. Grunden til kodeskift er, som sagt, for det meste homofoni og behov.

Jeg har også identificeret en anden grund til kodeskift, og det er affekt. Her skifter informanterne over til færøsk, fordi de bliver ivrige, og 'glemmer', at de skal tale færøsk-dansk. Et eksempel er en mand fra den ældste generation, der taler om Anden verdenskrig og de mange engelske soldater i bygden. Han siger, at: ...*det var omkring 50, nei tvættl, det var omkring 500 soldater* 'Der var omkring 50, nej vrøvl, der var omkring 50 soldater'. Jeg har også en rubrik, som bliver kaldt: synonymer. Den har jeg brugt til at klassificere to adverbier: *herbeint*, som er synonymt med dansk 'her', og *soleiðis*, som er synonymt med dansk 'sådan'.

I figuren nedenfor ses alle de kodeskift, som jeg finder hos den ældste og den yngste generation i færøsk-dansk i FADAC databasen i Hamborg.

		Behov		Homofone diamorfer		Affekt		Synonymer	
		Gammel	Ung	Gammel	Ung	Gammel	Ung	Gammel	Ung
Substantiver		8	3	4	4	1			
Verber				6		1			
Adjektiver				2					
Adverbier				7	4	1	1	1	1
TSM	Verb +part.				1				
	Infinitiv			5					
	Pluralis			1	2				
	Præt. Part.								1
Konjunktioner				2	1				

Tabel 2. TSM = De tidlige morfemer er: (1) verbum + partikel; (2) infinitiv; (3) flertal af navneord. Vi har kun typerne med her. Grunden er, at hvis f.eks. konjunktionen vissi forekommer f.eks. en gang hos de gamle, så bliver et 1:1; hvis den også forekommer hos de unge, som den gør 4 gange, så bliver jeg nødt til at skrive 1:4, og nu er resultatet misvisende, dvs., at det ser ud som om vi har to forekomster af den samme konjunktion. I tabel 3 vises typer og forekomster.

Hvad angår verberne, så er der ingen forekomster blandt de unge, mens de gamle har 7 kodeskift. Grunden til de mange skift hos de gamle er en infor-

mant, en mand sidst i firserne, som har fem typer og seks forekomster. Man kan formode, at han simpelt hen glemmer, at han skal tale færøsk-dansk til interviewer. De gamle informanter har også flere substantiver end de yngre. Her er det simpelt hen emnet, som har været afgørende. F.eks. hvor de taler om den færøske nationaldragt og bruger ord som *et bryst* [brist] 'brystdug (til færøsk kvindedragt), *mallur* 'malle', eller hvor de taler om færøsk mad og det, som dertil hører som: *smelt* 'smeltet margarine', *gar-natálg* 'hengemt tarmfedt (fåretælle) der hakkes og æltes' (Hansen 2010).

I tabellen nedenfor ser vi samlet typerne og forekomsterne hos informanterne:

		Behov	Homofone diamorfer	Affekt	Synonymer
Substantiver		11:11	8:8	1:1	
Verber			6:7	1:1	
Adjektiver			2:2		
Adverber			11:16	2:2	2:3
TSM	Verb +part.		1:1		
	Infinitiv		5:6		
	Pluralis		3:4		
	Præt. Part.				1:1
Konjunktioner			2:6		

Table 3. Viser typer og forekomster med kodeskift i færøsk-dansk.

4.2. Engangslån

Engangslånene har trækket [+ hjemliggjort] i færøsk-dansk, og ser ud som danske ord, som nævnt under 4.1. Der er hovedsagelig to grunde til, at sprogbrugerne bruger engangslån i færøsk-dansk, og disse er behov og homofone diamorfer. Grunden er den samme som for kodeskift.

Færøsk-dansk:

- (1.2) a. ...og så er der **stimer**, og sådan noget.
- b. Herren skal **savne** sine børn hjem.

(1.2a) er et godt eksempel på, hvordan sprogbrugeren må ty til det færøske ord (i flertal) *stimar* ‘snørebånd i den færøske nationaldragt hos kvinder’, og hvordan han/hun overfører det til færøsk-dansk som *stimer*. I (1.2b) bruger den talende *savne*. Det bygger på færøsk *savna* ‘at samle’, og sprogbrugeren overfører dette direkte over på færøsk-dansk. For den tosprogede færing er (1.2b) meningsfuldt, ikke for en dansker, hvor verbet *at savne* har en anden betydning.

	Behov		Homofone diamorfer	
	Gammel	Ung	Gammel	Ung
Substantiver	12	4	5	4
Verber	3	3	3	4
Adjektiver		1	4	4
Adverbier	3	1	2	1

Tabel 4: Engangslån. Her ser vi kun typerne. I tabellen nedenfor ses typerne og forekomsterne. Grunden til denne opdeling er den samme som for kodeskifte.

De gamle har flere engangslån end de unge under rubrikken Behov, når man ser på substantiverne. Grunden er den samme som ved kodeskifte, nemlig, at det er emnet, der afgør, hvor mange engangslån de sætter ind i deres færøsk-danske. Illustrative eksempler er ...og vi syede også **stakke** hvor det færøske: *ein stakkur* ‘lang kvindekjole’ (Hansen 2010) er ført over til færøsk-dansk. Et andet eksempel er: ...og fugle og **ræstfisk** og **knetter**. Basen er her færøsk: *ræstur fiskur* ‘fisk, med en særlig stærk mundsmag (og lugt)’ og *knettir* (flertal af *knetti* ‘stor bolle af fiskefars med lammetælle’).

	Behov	Homofone diamorfer
Substantiver	16:24	9:11
Verber	6:8	7:7
Adjektiver	1:1	8:10
Adverbier	2:2	5:7

Tabel 5: Engangslån. Typer og forekomster.

4.3. Konvergenser

Andetsprogs konvergens opstår dér, hvor sprogbrugeren skjult bruger træk fra gæstesproget, og overfører dette til rammesproget.

Jeg skal vise resultaterne af konvergensprocessen med: (i) semantisk konvergens, (ii) syntaktisk konvergens, (iii) konvergens af genusstrategier og (iv) morfologisk konvergens. Angående morfologisk konvergens, har jeg kun kigget på verberne.

Ifølge *the Abstract Level Model*, kan den tosprogede splitte de tre sprog-lag ('1 lexical-conceptual structure, 2 predicate-argument structure; 3 morphological realization patterns') ad, og sætte dem sammen igen. Således kan f.eks. 2 komme fra gæstesproget og 3 fra rammesproget.

Dér, hvor vi har semantisk konvergens i færøsk-dansk, bruger sprogbrugeren (1), dvs. 'the conceptual structure' fra færøsk og overfører meningen af et færøsk ord til færøsk-dansk. Resultatet kan være en sætning, som ser 'underlig' ud for en dansker, hvilket jeg skal illustrere med, hvordan meningen af verbet *at fara* 'at rejse, at tage til' bliver overført til færøsk-dansk som *gå*.

Færøsk-dansk:

- (1.3) a. Og det er mange, faktisk, også, som bare **går** ud at sejle.

[DA target: *tar' ud at sejle*; FÆR base: *fara út at sigla*]

- b. Jeg ønsker at **gå** til Kalifornia.

[DA target: *at ta' til*; FÆ *at fara til*]

Ialt er der 17 forekomster med denne brug af *gå* hos de unge, og 7 hos de gamle i FADAC databasen (Petersen 2010).

Syntaktisk konvergens opstår dér, hvor sprogbrugeren bruger færøsk syntaks og dansk udtale og morfologi, og jeg skal illustrere det med: (i) en analytisk possessiv konstruktion; (ii) reflexiv *seg* 'sig'; (iii) supinum attraktion og (iv) dobbelt bestemthed. Det er ikke tilfældigt, at jeg har valgt (i-iv), da disse punkter, i den aktuelle kontaktsituation, er specifikke for færøsk.

Man kan antage, at hvis vi ikke finder mange forekomster af f.eks. (iv) i FADAC databasen, viser det, at færingernes kompetence i dansk er god. Punkterne kan også sige noget om den syntaktiske komponent, dvs. om den tosprogede bruger to syntaktiske systemer eller et. Jeg skal komme ind på dette igen i konklusionen.

Ejerforhold i færøsk bliver udtrykt med en analytisk *hjá*-konstruktion: *bilurin hjá manninum*, hvilket ordret betyder ‘bilen hos manden’ = ‘mandens bil’ (Barnes & Weyhe 1994: 208; Thráinsson et. al. 2004: 62, Petersen & Adams 2009: 203). *Hjá* ‘hos’ er et bromorfem, og det betyder, at det ikke burde kunne forekomme i kodeskift. Og det gør det heller ikke. Men sprogbrugeren har en anden mulighed, og det er at gennemføre en skjult transfer af den færøske konstruktion. Her bruger sprogbrugeren færøsk syntaks, men dansk morfologi, som illustreret i (1.4). Her fortæller informanten, en ung dreng, om hvordan man havde fundet menneskeben ved en udgravning. Den færøske konstruktion er: *bein á fólki* = ‘ben på folk’, eller *bein hjá fólki* = ‘ben hos folk’, og dette er direkte overført til færøsk-dansk:

(1.4) ...og der var også **ben hos mennesker**.

Dette er den eneste transfererede *hjá*-konstruktion, som jeg har fundet i hele materialet.

Det refleksive pronomen *seg* ‘sig’ i færøsk (og islandsk) opfører sig anderledes end *sig* i dansk, svensk og norsk, idet det har ‘lang’ henvisning (Barnes 1986). Dette betyder, at det refleksive pronomen i en bisætning kan henvise til et subjekt, som står uden for bisætningen. For en detaljeret undersøgelse af dette fænomen i færøsk se Barnes (1986). Sætningen i (1.5) fra færøsk-dansk viser meget godt, hvordan ‘lang’ henvisning i færøsk fungerer. Igen benytter sprogbrugeren sig af færøsk syntaks, og overfører denne til færøsk-dansk. Jeg skal nævne, at dette er det eneste eksempel, jeg har med ‘lang’ henvisning i mit materiale.

(1.5) Hvorfor er mennesker_i villige til at forandre sig_i til en helt anden person? Er det kun fordi de ønsker, at andre skal acceptere sig_i?
[DA target: *acceptere dem*; FÆR base: *góðtaka seg*].

Som man ser, henviser det sidste *sig* til *mennesker*, hvilket er umuligt i dansk, men som svarer til den færøske brug af *seg* ‘sig’.

I færøsk har man supinum attraktion. Det vil sige, at supinum kan sprede sig til de efterfølgende infinitiver (Sandøy 1991), som i ...*hevði verið stuttligt at sloppið at hildið um eina gentu*, som ordret betyder: ‘...havde været(SUP) sjovt at få(SUP) lov til at holde(SUP) om en pige(A)’. Her spreder supinum sig fra *verið* til de efterfølgende infinitiver, således at *at sleppa* bliver til *at sloppið* og *at halda* bliver til *at hildið*. Dette fænomen findes i

færøsk samt i norske og svenske dialekter, men ikke i dansk (Sandøy 1991). Jeg har kun tre eksempler med supinum spredning el. supinum attraktion i FADAC databasen, hvoraf et er:

Færøsk-dansk:

- (1.6) Jeg har prøvet **at arbejdet** på en café.
[DA target: *at arbejde*; FÆR base: *at arbeit*].

En anden forskel mellem færøsk og dansk er, at færøsk (og norsk og svensk) har dobbelt bestemthed, hvilket vil sige, at en dansk frase som: *den store mand* svarer til: *tann stóri maðurin* i færøsk, hvor *maðurin* er den bestemte form. Direkte oversat lyder frasen 'den store manden', hvilket er umuligt på dansk.

Fra færøsk-dansk har jeg 2 typer og 3 forekomster med dobbelt bestemthed hos den ældste generation, og 2 typer og 4 forekomster hos den yngste generation (Petersen 2009: 177), og et eksempel er:

- (1.7) Til **Det** lovede landet.
[DA target: *det lovede Land*; FÆR base: *tað lovaða landið*].

I (1.7) er *-ið* i *landið* 'landet' den bestemte endelse i neutrum, singularis nominativ, akkusativ.

Kort sammenfattende om de syntaktiske konvergensdata. Først skal jeg gøre opmærksom på, at dette ikke er de eneste forekomster med syntaktiske konvergenser i færøsk-dansk. (For andre eksempler se Petersen (2009) og Petersen (2010)). Jeg har valgt at lægge vægt på nogle fænomener, som ikke forekommer i dansk. De få forekomster af disse i færøsk-dansk viser, at færinger behersker rammesprogets regler godt. Data viser også, at der hvor man ikke kan have kodeskift, dvs. bromorfemer, der kan man i stedet for have konvergens.

Færøske genusstrategier bliver også konvergeret.

Færøsk har tre køn: hankøn, hunkøn og intetkøn, mens standarddansk har fælleskøn og intetkøn. Fælleskøn i dansk svarer stort set til han- og hunkøn i ældre dansk, færøsk og islandsk.

Der er nogle få eksempler på transferens af færøsk køn til færøsk-dansk. Det sker, (i) med det personlige pronomen, med (ii) synonyme, og (iii) med arveord.

Jeg har hidtil fundet 14 typer af ‘fejltagtig’ brug af det personlige pronomen (Petersen 2010: 308). Det vil sige, at sprogbrugerne bruger enten færøsk-dansk *han* eller *hun* svarende til om det tilsvarende færøske navneord er han- eller hunkøn. Et eksempel er en sprogbruger, der henviser til en *lastbil* med pronominet *han*, ikke det forventede *den*.

Der er 7 typer og 8 forekomster med genustransferens, som er baseret på synonymy, som i *det ældste avis* (Petersen 2010: 310). Grunden til, at sprogbrugerne har intetkøn i *avis* og ikke *den ældste avis*, er, at det færøske synonym for *avis* er *blað*, og dette ord er intetkøn i færøsk. Så er der 3 typer: forekomster med genustransferens, hvor man har arveord: *et hunger* i stedet for *en hunger*. Denne transferens bygger på færøsk: *eitt hungur*, som er intetkøn. Desuden er der 2 typer og 4 forekomster med genustransferens af et suffiks: *en hobby* (fælleskøn) => *eitt hobby* (intetkøn). Endelsen *-y* bliver sat i forbindelse med færøske intetkønsord med udlydende *-i* som *dømi* ‘eksempel’. Dette er muligt, fordi *i* og *y* har samme udtale i færøsk: /i/. Et andet eksempel med, at suffikset er afgørende for, hvilket genus et ord får i færøsk-dansk, er *det oplevelse* i stedet for *den oplevelse*. Her bygger *det oplevelse* på færøsk *tað upplivilsi*, som er neutrum.

Hvad angår morfologisk konvergens, så har jeg kigget på datid i bøjningen af udsagnsord. 4-M modellen forudsiger, at f.eks. flertal kan komme fra ramme- eller gæstesproget hos den tosprogede, når han/hun kodeskifer, og dette har vi også eksempler på fra FADAC databasen (Petersen 2010: 193ff). Ifølge 4-M modellen kan tempus og ‘agreement’ ikke komme fra gæstesproget i kodeskift, kun fra rammesproget, da disse morfemer opstår sent i sprogproduktionen. Det som dog sker, (og det samme har jeg vist med 1 type og 1 forekomst med et bromorfem (1.4)), er, at den tosprogede kan bruge en anden mulighed. Han/hun kan producere en skjult transferens fra gæstesproget til rammesproget:

FÆR-DAN	bestemmede	forståede	frysede	gadede
DA	bestemte	forstod	fros	gad
FÆR	bestemmaðu	forstóðu	frystu	
FÆR-DAN	hjælpde	kaldede	skrevede	talede
DA	hjælp	kaldte	skrev	talte
FÆR	hjálpdu	kallaðu	skrivaðu	tosaðu

Tabel 6: Konvergenser med OSM i færøsk-dansk.

Endelsen *-ede*, såvel som de tilsvarende *-aði* (ental) *-aðu* (flertal) i færøsk, er produktiv. Eksemplerne ovenfor viser, at sprogbrugerne bruger den danske form af dette morfem, og det er i overensstemmelse med 4-M modellen. Man kan ikke have f.eks. *hjælp-aði*, dvs. en dansk rod og færøsk verbalbøjning. Grunden til dette er, at tempus er et OSM. Læg også mærke til, at sprogbrugerne har overført: *-tu* i *hjælte*.

4.4. Blandede sammensatte ord

Blandede sammensatte ord forekommer i forskellige tosprogede data, ikke kun i færøsk-dansk. For eksempel nævner Muysken (2000: 150) *Beachlandschaft* med et tysk hoved, og *Kettenstore* med et engelsk hoved fra australsk-engelsk. Lignende eksempler findes i færøsk-dansk, som *upplevelse* ‘oplevelse’ med et dansk hoved, og *idrætsskúlin* ‘idrætsskolen’ med et færøsk hoved. I alt har jeg 9 typer og 10 forekomster med et færøsk hoved, og 6 typer og 6 forekomster med et dansk hoved i FADAC databasen.

5. 4-M modellen og den aktuelle situation

4-M modellen er særdeles anvendelig på færøsk-dansk, som vist ovenfor. Et problem er dog, at den ikke specifikt ser nærmere på, hvorfor det som transfereres fra dansk til færøsk og fra færøsk til færøsk-dansk, er komplementært. Dette skal forstås således, at færøsk har en masse leksikalske lån fra dansk (Petersen 2010: 90ff), men meget få bøjningsendelser (Wittkugel 2009, Sandøy & Petersen 2007, Simonsen 2006), og meget få fonologiske lån (Petersen 2010). Modsat bruger færinger færøske udtalevaner, når de taler færøsk-dansk; der er få færøske lån, kun nogle få engangslån i færøsk-dansk, og enkelte bøjningsendelser.

Grunden til denne asymmetri er, at det dominante sprog hos færinger er færøsk. Sprogdominans blev defineret ovenfor med en henvisning til Weinreich (1953).

I den aktuelle sprogsituation er det dominante sprog modtagersproget, the Recipient Language (van Coetsem 2000). Dansk er, for færinger, kilde-sproget, idet det er kilden til særlig de leksikalske lån, som findes i færøsk. I denne situation, som van Coetsem (2000) kalder Recipient Language Agentivity (forkortet RL Ag), låner sprogbrugerne ord fra kilde-sproget, mens fonologiske og morfologiske lån er sjældne. I den modsatte situation, Source Language Agentivity (forkortet: SL Ag), er færøsk også det domi-

nante sprog. Men nu er det kilden til det, som bliver overført til modtager-sproget, som er færøsk-dansk. Van Coetsem (2000) bruger termerne 'to impose' og 'imposition' i dette tilfælde, modsat lån i Recipient Language Agentivity. I SL Ag overfører sprogbrugeren sine færøske udtalevaner til modtagersproget (færøsk-dansk), og derfor tales det med accent, og man kan forvente, at finde morfologiske træk fra kildesproget (færøsk) i færøsk-dansk (modtagersproget). Men man kan ikke forvente at finde mange leksikalske lån i SL Ag. Dette stemmer med det, som vi har fundet i færøsk-dansk.

4-M modellen kommer ikke rigtigt ind på denne forskel. Der spørges ikke, hvorfor man har denne asymmetri. Koncentrationen ligger på, hvilke morfemer kan forekomme i kodeskift i S1 og S2 og ikke mere, selvom man kommer ind på Matrix og Embedded Language, men ikke ind på, at processerne for transferens er komplementære.

6. Konklusion

Data viser tydeligt, at begge sprog er 'tændt' hos den tosprogede. De blandede sammensatte ord viser, at sprogbrugeren har adgang til det danske såvel som det færøske leksikon. Det ses også i genusstrategierne. Da sprogbrugeren henviser til *lastbil* med pronominet *han*, er det fordi det færøske navneord er aktiveret samtidig med det danske. Sprogbrugeren har, foruden at have adgang til det færøske leksikon, også adgang til færøsk syntaks, hvilket konvergensdata viser. De tilfælde, som vi har af kodeskift, viser, at sprogbrugeren har adgang til både færøsk morfologi og dansk morfologi. Angående spørgsmålet, om den tosprogede har et eller to syntaktiske systemer, er billedet ganske klart, i hvert fald hvis vi ser på de uhyre få typer og forekomster på: (1) dobbelt bestemthed, (2) possessive *hjá*-konstruktioner og (3) supinum attraktion. Hvis den tosprogede brugte færøsk syntaks, så skulle man kunne finde mange flere typer og forekomster i færøsk-dansk, hvilket ikke er tilfældet. Dvs., at man kan formode, at den tosprogede bruger rammesprogets syntaks. Dog skal man her huske på, at der ikke altid er så stor forskel på færøsk og dansk syntaks. Der, hvor sprogene er ens, kan det godt være, at man har et syntaktisk system. Men dette er kun en formodning.

Hvis vi nu kigger på 4-M modellen og *the Abstract Level model*, så er disse i stand til at forudsige, hvad der sker i den aktuelle, asymmetriske kontaktsituation. Derudover ser vi eksempler på konvergens, hvor man ikke

kan have kodeskift. Også det forudsiges i modellen. Konvergenserne er med f.eks. bromorfemer, som ikke kan forekomme som kodeskift, fordi de er aktiveret sent i sprogproduktionen.

Et problem med 4-M modellen er, at den ikke siger så meget hvorfor det som transfereres fra færøsk til færøsk-dansk ikke transfereres fra dansk til færøsk. I en asymmetrisk sprogsituation som den færøske, bliver man nødt til at kigge nærmere på, hvorfor færingerne låner en masse danske ord ind i færøsk og har forholdsvis få færøske lån (el. engangslån) i færøsk-dansk. Og hvorfor bruger færingerne færøske udtalevaner, når de taler færøsk-dansk, men få danske udtalevaner og fonologiske lån, når de taler færøsk? Her er det, at van Coetsems model kan bruges, idet den skelner imellem, hovedsagligt, to processer, lån og 'imposition'.

Litteratur

- Barnes, Michael P. 1986. Reflexivisation in Faroese: A Preliminary Survey. *Arkiv för Nordisk Filologi* 101, 95-126.
- Barnes, Michael P. & Weyhe, Eivind. 1994. Faroese. Ekkehard König & Johan van der Auwera (red.) *The Germanic Languages*. London: Routledge, 190-218.
- Hansen, Zakaris S. 2010. *Føroysk-donsk Orðabók*. Tórshavn: Orðabóka-grunnurin.
- Klein, Wolfgang. 1986. *Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kühl, Karoline & Petersen, Hjalmar P. 2009. Converging verbal phrases in related languages. A case study from Faro-Danish and Danish German language contact situation. I Kurt Braunmüller & Juliane House (red.) *Convergence and Divergence in Language Contact Situations*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 101-124.
- Myers-Scotton, Carol. 2002. *Contact Linguistics. Bilingual Encounters and Grammatical Outcomes*. Oxford: Clarendon Press.
- Myers-Scotton, Carol. 2006. *Multiple Voices. An Introduction to Bilingualism*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Myers-Scotton, Carol & Jake, Janice. 2000. Four types of morpheme: Evidence from aphasia, codeswitching and second language acquisition. *Linguistics* 3, 1053-1100.

- Petersen, Hjalmar P. 2008. Væk af vejen, konge skrejen. Gøtudanskt or Dano-Faroese. *RASK* 28, 43-53.
- Petersen, Hjalmar P. 2009. Convergence in Faro-Danish. *Arkiv för Nordisk Filologi*, 124, 165-185.
- Petersen, Hjalmar P. 2010. *The Dynamics of Faroese-Danish Language Contact*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- Petersen, Hjalmar P. & Adams, Jonathan 2009. *Faroese: A Language Course for Beginners. Grammar*. Tórshavn: Stíðin.
- Poplack, Shana & Meechan, Marjory. 1995. Patters of language mixture: nominal structure in Wolof-French and Fogbe-French bilingual discourse. I Lesley Milroy & Pieter Muysken (red.) *One Speaker, Two Languages: Cross-Disciplinary Perspective on Code-Switching*. Cambridge: Cambridge University Press, 199-232.
- Sandøy, Helge. 1991. Attraksjon av supinum i færøsk og norsk. *Danske folkemål* 22, 251-262.
- Sandøy, Helge & Petersen Hjalmar Páll. 2007. Tilpassing af importord i færøysk talemål. I Pia Jarvad & Helge Sandøy (red.) *Stuntmand og andre importord i Norden*. Oslo: Novus, 52-71.
- Saville-Troike, Muriel. 2006. *Introducing Second Language Acquisition*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Simonsen, Hanna. 2006. Føroyskt og óføroyskt. *Varðin* 73, 111-131.
- Thráinsson, Höskuldur, Petersen H. P., Jacobsen J. & Hansen, Z.S. 2004. *Faroese. An Overview and Reference Grammar*. Tórshavn: Føroya Fróðskaparfelag.
- van Coetsem 2000. Frans. *A General and Unified Theory of the Transmission Process in Language Contact*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- Weinreich, Uriel. 1953. *Languages in Contact. Findings and Problems*. The Hauge: Mouton.
- Wittkugel, Jana. 2009. *Der färöische Sprachpurismus und seine Auswirkungen. Eine Darstellung anhand einiger dänischer Affixe im Färöischen*. MA afhandling. Hamburg Universitet.

Noter

- i. Jeg skal takke Bergur D. Hansen og Karoline Kühl for korrekturlæsning. Alle fejl er dog mine.

1. En anonym reviewer spørger, om færøsk-dansk skal bedømmes som en variant af dansk, sidestillet med Københavnsk m.m., eller om det skal bedømmes som et learner-sprog (et interlanguage). Med et interlanguage (IL) kan man mene et system, som er anderledes end S1 og S2, og som bl.a. er "[a] reduced system, both in form and function" og at "the characteristic of reduced form refers to the less complex grammatical structures that typically occur in an IL compared to the target language (e.g. omission of inflections, such as the past tense suffix in English). The characteristic of reduced function refers to the smaller range of communicative needs typically served by IL (especially if the learner is still in contact with members of the L1 speech community) (Saville-Troike (2006: 41). Selvom færinger har kontakt med S1 sprogsamfundet, så er færøsk-dansk ikke et reduceret sprogssystem, i den forstand, at det er mindre komplekst end dansk. Det er anderledes end dansk i København, ja, men ikke et 'interlanguage', jf., at der er få konvergenser med dobbelt bestemthed, supinum attraktion, 'long distance' refleksiver...
2. Et lemma er: 'tagged for specific languages in the speaker's repertoire. They contain all the necessary information that will result in surface-level morphosyntactic structures. This information is what is referred to in the Abstract Level model as the three abstract grammatical levels of lexical-conceptual structure, predicate-argument structure, and morphological realization patterns (Myers-Scotton 2002: 24). En måske mere pædagogisk definition er, at et lemma er 'the name for the abstract elements that underlie actual **surface-level morphemes** (and therefore words). They contain all the information necessary to produce surface-level forms) (Myers-Scotton 2006: 268), (fed skrift i originalen).
3. Om de tidlige systemmorfemer (early system morphemes) siger Myers-Scotton (2002: 75), at 'Their syntactic profile is this: they appear in the same surface-level maximal projections as their heads, and they depend on their heads for information about their forms. Examples of these morphemes are forms under Det (determiner, including articles and possessive adjectives) and 'plural'. This means that early system morphemes include the relevant *phi*-features of person, number and gender in relevant languages. (Thus, for example, in Spanish a determiner depends on its head noun for information about its gender and number). These morphemes are called 'early' because the hypothesis is that the lemmas underlying them are salient in the level of the mental lexicon. As I will argue below, they share the plus feature with content morphemes in the opposition [+/- conceptually activated]. In relation to their reading for this feature, I also argue that lemmas underlying early system morphemes are indirectly elected by their head content morphemes'.
4. 'Bridge system morphemes are the first type [of late system morphemes]... [they] receive information about their form within their own maximal projection. However, early system morphemes are closely tied to their heads; they depend on the specific semantic/pragmatic properties of a content head and add semantic/pragmatic information to that head. In contrast, bridge system morphemes are projected when the grammatical configuration of a maximal projection in a language-specific grammar requires such morphemes to complete the projection. Thus, bridge system morphemes connect content morphemes

with each other *without reference to the properties of a head*. The information they add is in the form of integrating elements or structures. Possessive *of* and ‘s...are examples of bridges. ...In contrast with bridge system morphemes, ‘outsider’ system morphemes depend for their form on information *outside* their intermediate maximal projection. That is, they are coindexed with forms outside the head of their maximal projection. Under the Differential Accessing Hypothesis ... this information becomes available when larger constituents (e.g. CPs and IPs or Infl phrases) are constructed. Examples of these morphemes include subject-verb agreement, clitics/affixes, and case affixes in many languages (Myers-Scotton 2002: 75-76) (kursiv i originalen).

Summary

Faro-Danish is the special variant of Danish that Faroe Islanders use. It is their first second language, and the Faroe Islanders are asymmetrical bilinguals. It will be shown in this article what can be transferred from Faroese to Faro-Danish, and how. We will also look into possible restriction on what can be transferred from Faroese to Faro-Danish. The data comes from the FADAC database in Hamburg. This database contains Faroese as well as Faro-Danish data.

Nøgleord: asymmetrisk tosprøglighed, 4-M modellen, ‘the Abstract Level model’, kodeskift, konvergens.

Hjalmar P. Petersen

Fróðskaparsetur Føroya

V.U.Hambershaimbsgøtu 16

FO-100 Tórshavn

e-mail: hjalmar@setur.fo